

Projecte de recerca de fotografies antigues de castells

Jordi París Fortuny
Carme Montserrat Balaña
Pere Ferrando Romeu

Museu de Valls

Consideracions inicials

Des de fa uns anys, els castells i els castellers han pres a Catalunya una dimensió social extraordinària, s'ha multiplicat arreu el nombre de colles, amb gairebé 60 colles i 10.000 castellers en actiu. Aquesta tradició bicentenària de fer castells s'ha projectat arreu del país i la seva implicació abraça molts àmbits de la nostra societat.

La fotografia és una de les fonts d'informació bàsica per a qualsevol tipus d'estudi. Un examen detallat de tot el que es pot descobrir en una imatge ens aporta una gran quantitat d'informació (allò que una imatge val més que mil paraules no és cap tòpic en aquest cas).

Les imatges antigues són testimonis d'un temps que s'escapa del record de les persones, per això és necessari estudiar-les a fons i conservar-les amb cura. Sabem, però, que a mesura que passen els anys hi ha dos grans enemics per conservar-les correctament: d'una banda, la possible indiferència d'alguns propietaris davant del valor de determinats documents, i per l'altra, els agents

externs, com ara la humitat, els fongs, etc.

Objectius de la recerca

Feia temps que, des del Centre de Documentació Castellera de Valls, vèiem la necessitat de portar a terme un treball de recerca sobre la fotografia castellera, especialment per a les imatges més antigues, que són les que tenen més risc de desaparèixer i tanmateix les més difícils de localitzar. Des del primer moment, ens proposàvem recuperar i investigar les fotografies castelleres des del seu inici, el segle XIX, fins l'any 1936, amb la finalitat de crear un arxiu únic, que reunís totes les imatges existents a Catalunya i Balears amb la voluntat d'obrir una eina de consulta a l'abast de totes les persones interessades en aquest tema, i en la cultura popular en general. El Centre de Documentació Castellera de Valls, a redós del futur Museu Castellor de Catalunya, és un exemple de les iniciatives sorgides a partir de la nova realitat dels castells. El nostre projecte queda emmarcat en l'àmbit de treball d'aquest Centre.

Procediment de treball

Per tal de conservar tot aquest patrimoni de la nostra tradició castellera, vàrem presentar la proposta a l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya. El novembre de 2005 el projecte fou aprovat, i des d'aleshores hi hem estat treballant fins a finalitzar-lo el passat mes de desembre de 2006.

La primera tasca relacionada amb el treball fou contactar amb els mitjans de comunicació, les colles castellers i altres entitats per tal de donar la màxima difusió de la recerca, a fi de poder descobrir possibles informacions i col·laboracions en la tasca que volíem iniciar. El punt de partida va ser l'elaboració d'una llista exhaustiva de totes les actuacions castelleres documentades des de finals del segle XIX fins a l'any 1936. Per altra banda, vàrem recollir totes les imatges que es coneixien fins al moment publicades o referenciades en diferents llocs: arxius, hemeroteques, col·leccions particulars, etc. Es van localitzar al voltant de 500 fotografies, distribuïdes entre 23 poblacions. A partir d'aquí es van creuar les dades de les actuacions castelleres amb les imatges localitzades, per tal de trobar la seva correspondència i poder-les documentar exhaustivament. En el nostre treball s'ha donat prioritat al fet de documentar la imatge pròpiament, sigui quin sigui el seu format. Encara que la majoria de les fotografies les hem obtingut del seu original, també n'hi ha que provenen de la premsa, de monografies, de revistes, de programes

*Imatge trobada a l'arxiu de Can Castellví, de l'Arboç, per Rossend Condis i Martí
Data: 1898? Autor desconegut*

de festa major, etc. Un cop obtingudes les fotografies, van ser agrupades per ordre cronològic; seguint aquesta seqüència vàrem trobar, en diversos llocs, diferents imatges d'un mateix dia, i vàrem completar així sèries de reportatges molt interessants. El cas més paradigmàtic ha estat la localització de fins a 10 imatges fetes per 10 màquines diferents d'un mateix castell: el primer quatre de vuit de la renaixença, carregat a l'Arboç per la Colla Vella dels Xiquets de Valls, l'any 1932. Aquesta dada reflecteix l'expectació creada a l'entorn d'aquest castell. Avui dia diríem que aquell fou un castell "mediàtic".

El pas següent va ser la creació d'una fitxa per a cada imatge en la qual es va anotar tota la informació treballada: colla, lloc, data, actuació, etc.

Per acabar, vàrem introduir les fitxes a la base de dades i es va digitalitzar la imatge corresponent.

Com que el termini d'execució del projecte era d'un any, vàrem partir la recerca en diverses fases. Per a la primera, que ara hem finalitzat, es va planificar l'estudi de 10 poblacions i van restar pendents per a futures fases les 13 localitats restants. Per tal d'organitzar-nos la feina vàrem establir un calendari en el qual dividírem la nostra recerca en períodes trimestrals i en zones o comarques, segons la previsió que havíem fet del gruix de material que esperàvem recollir. Un cop delimitades les poblacions que havíem d'estudiar, en vàrem elaborar una llista on hi figuraven els llocs per investigar en cada una: biblioteques, arxius, hemeroteques, colles castelleres, col·leccions particulars, etc. A més, hi vàrem incloure altres arxius generals, com ara el Centre Excursionista de Catalunya, l'Arxiu Nacional de Catalunya, el Fons Amades, etc.

TERMINI	POBLACIÓ	IMATGES TROBADES
Primer trimestre	Valls	166
Segon trimestre	Reus	7
	Alcover	5
	Montblanc	11
	L'Espluga de Francolí	4
Tercer trimestre	L'Arboç	99
Quart trimestre	Torredembarra	27
	Sitges	3
	Vilanova i la Geltrú	10
	El Vendrell	41
Nombre total de fotografies Projecte 1		373

El primer trimestre de la recerca s'inicià a la ciutat de Valls. En aquesta població vàrem trobar el major nombre de fotografies, pro-

vinents bàsicament de l'Arxiu Municipal i del Museu de Valls, i d'altres entitats que havien fet una tasca de recollida d'imatges, però que ara s'ha completat amb una exhaustiva investigació. Destaquem la vàlua i l'interès de la col·lecció del fotògraf Pere Català Pic, donada al Museu de Valls, les aportacions de les dues colles castelleres, Colla Vella dels Xiquets de Valls i Colla Joves Xiquets de Valls, com també d'alguns arxius particulars. En el segon trimestre vàrem treballar les poblacions de Reus, Alcover, Montblanc i l'Espluga de Francolí. Aquestes poblacions van ser tractades conjuntament perquè són indrets amb una tradició castellera inferior, i on, per tant, trobaríem menys quantitat de fotografies que en d'altres llocs. La feina més important en aquestes poblacions va ser la de cercar imatges d'interès per al nostre projecte. En la recerca del tercer trimestre, duta a terme a l'Arboç, la tasca principal va ser el treball de camp, ja que en aquesta població, malgrat que no existeix cap arxiu ni biblioteca oficial, sí que hi ha un nombre important d'aficionats castellers, estudiosos, historiadors locals i, fins i tot, un important arxiu particular consultable, l'Arxiu Arbocenc de Josep M. Jané Samsó, on sabíem positivament que contenia moltes imatges castelleres. El treball que s'ha fet ens ha permès trobar una gran quantitat de fotografies la qual cosa ha convertit aquesta població en una de les primeres en nombre d'imatges localitzades, per damunt d'altres localitats més grans i amb més tradició castelle-

*Quatre de set dels Xiquets de Valls amb motiu d'una Assemblea de Congregacions Marianes, davant de l'Ajuntament de Valls, amb l'església de Sant Joan al fons. Col·lecció Pere Català Pic, Museu de Valls
Data: 14 d'abril de 1917
Autor: Pere Català Pic*

ra. Aquesta concentració d'imatges castelleres de l'Arboç curiosament també s'ha donat en arxius més generals, com el Centre Excursionista de Catalunya o l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Durant el quart trimestre vàrem resseguir les localitats del Vendrell, Torredembarra, Sitges i

Vilanova i la Geltrú. En les dues últimes, el nombre d'imatges no ha resultat gaire elevat i han estat trobades en llocs molt diversos. Torredembarra i el Vendrell han estat poblacions amb un nombre mitjà de fotografies localitzades. S'ha de dir de Torredembarra que

la majoria provenen de diferents arxius particulars. En aquest sentit cal destacar la valuosa col·laboració del torrenc David Morlà. També hem trobat un nombre important d'imatges corresponents a Torredembarra al Museu de Valls i a la premsa del moment, ja que en aquesta vila varen fer-se grans actuacions castelleres.

Quant a la població del Vendrell, el treball de camp ha estat molt extens. Vàrem visitar nombrosos afeccionats que tenien el seu propi arxiu personal. Cal citar, entre altres, Salvador Arroyo, Jaume Domingo, Ferran Quesada, etc. Mencionem també les interessants fotografies que d'aquesta vila vàrem descobrir al fons Pau Casals que es conserva a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Conclusions

L'objectiu principal del treball d'investigació ha estat, en un primer estadi, recollir el màxim nombre possible d'imatges castelleres, entre mitjan segle XIX i fins a l'any 1936, i en un segon el de procedir a documentar-les. Estem satisfets, perquè s'ha superat amb escreix les expectatives inicials. S'ha passat de 266 imatges, que es coneixien en començar el tre-

Roda de premsa de presentació del projecte de recerca al Museu de Valls. Publicada al setmanari local El Pati, el 9 de desembre de 2005. Foto: Anna Estallo/El Pati

ball, a 373, és a dir, el resultat final s'ha vist incrementat en un 40,2%.

Aquestes 373 imatges s'han pogut documentar exhaustivament, definint-se la colla, l'actuació, la data, etc., dades que fins ara en la majoria dels casos es desconeixien.

Un fet important que s'ha de destacar és que durant aquests dotze mesos de treball hem ampliat el nombre de localitats on tenim constància que hi havia activitat castellerà:

– Nombre de poblacions en iniciar el projecte	23
– Nombre de poblacions en finalitzar el projecte	32
– Nombre de noves poblacions amb activitat castellerà	9

Ara ens queda pendent una nova fase per completar la recerca, que correspondria a totes les poblacions amb actuacions caste-

lleres no estudiades en la primera fase. Representen un total de 22 poblacions, entre les quals cal destacar Vilafranca del Penedès i Tarragona, ciutats amb una llargua i extensa tradició castellerà.

Podem afirmar que els castells que s'aixequen avui dia tenen tanta transcendència com els que es varen fer ara fa gairebé un segle, i que en aquella època el fenomen casteller ja era un espectacle que movia i interessava molta gent: els pagesos, els menestrals, però també una bona part de la burgesia, intel·lectuals o industrials del país, com per exemple Pau Casals al Vendrell, o Francesc Blasi Vallespinosa a Valls.

Des d'aquí posem aquest treball d'investigació a disposició de totes les persones o entitats interessades, estiguin o no vinculades amb el fet casteller. De ben segur que hi trobaran una eina de consulta molt interessant. El resultat de la nostra recerca, que

s'emmarca dins d'un projecte més ampli, formarà part del fons documental del Museu Casteller de Catalunya, museu que se situarà a Valls, ciutat bressol dels castells.